

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 93:34]:343.431

Грищенко С.В., д-р педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки, Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка, Україна, м. Чернігів

Історико-правові засади протидії торгівлі людьми

Проаналізовано історико-правові засади протидії торгівлі людьми в Україні і світі, охарактеризовано перші документи міжнародного характеру, які забороняли торгівлю людьми: Генеральний акт про Конго (1885), Генеральний акт про заходи з викорінення рабства (1890), «Конвенція про рабство» (1926), «Загальна декларація прав людини» (1948), Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами (1949), Доповнення до Конвенції 1926 року на боротьбі з рабством (1956), у 1998 р. Кримінальний кодекс України було доповнено статтею «Торгівля людьми» (ст. 1241), у 1999 р. Кабінетом міністрів України була затверджена Програма з попередження незаконних перевезень та торгівлі жінками та дітьми.

Ключові слова: торгівля людьми, протидія, історико-правові засади, міжнародні документи, боротьба з рабством.

Грищенко С.В., д-р педагогических наук, профессор кафедры социальной педагогики, Черниговский национальный педагогический университет им. Т.Г. Шевченко, Украина, г. Чернигов

Историко-правовые основы противодействия торговле людьми

Проанализированы историко-правовые основы противодействия торговле людьми в Украине и мире, охарактеризованы первые документы международного характера, которые запрещали торговлю людьми: Генеральный акт о Конго (1885), Генеральный акт о мерах по искоренению рабства (1890), «Конвенция о рабстве» (1926), «Всеобщая декларация прав человека» (1948), Конвенция о борьбе с торговлей людьми и эксплуатацией проституции третьими лицами (1949), дополнение к Конвенции 1926 года по борьбе с рабством (1956), в 1998 г. Уголовный кодекс Украины был дополнен статьей «Торговля людьми» (ст. 1241), в 1999 г. Кабинетом министров Украины была утверждена Программа по предупреждению незаконных перевозок и торговли женщинами и детьми.

Ключевые слова: торговля людьми, противодействие, историко-правовые основы, международные документы, борьба с рабством.

Gryshchenko S.V., doctor of pedagogical sciences, professor of the department of social pedagogy, Chernihivskyi National pedagogical university behalf TG Shevchenko, Ukraine, Chernigiv

Historical and legal framework against trafficking

The international legal framework includes a large number of regulations, meaning that at this stage of human trafficking is progressive and sufficient. There are a number of important international and national documents that focus on the destruction of human trafficking. The article analyzes the historical and legal framework against trafficking in Ukraine and in the world, described the international character of the first documents that prohibit trafficking: General statement of the Congo (1885), the General Act on Measures for the eradication of slavery (1890), «Convention on Slavery» (1926), «Universal Declaration of Human Rights» (1948), the Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and Exploitation of the Prostitution of Others (1949), Supplement to the 1926 Convention on the Abolition of Slavery (1956), the 1998 Criminal Code of Ukraine amended article «Trafficking in persons» (p. 1241), in 1999 the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the program to prevent the illicit movement and trafficking in women and children.

Keywords: human trafficking, counter, historical and legal foundations, international documents, the fight against slavery.

В наш час міжнародна законодавча база включає велику кількість нормативних актів, зміст яких на даному етапі протидії торгівлі людьми є прогресивним і достатнім. Маємо зазначити, що існує кілька знакових міжнародних та вітчизняних документів, які присвячені боротьбі з рабством і запобіганню її негативних наслідків, заходам з викорінення явища торгівлі людьми.

Торгівля «живим товаром» як асоціальне, кримінальне явище має особливість пристосовуватися до нових умов життя, міняти свої форми і методи залежно від економічної і соціальної ситуації у кожній конкретній країні й у світі взагалі.

Торгівлю тлумачать як: такий продаж людини, коли її покупець отримує над нею всі або майже всі атрибути права власності (работоргівлю); продаж, що призводить до застосування щодо людини інститутів та звичаїв тотожних з рабством, таких, як боргова кабала, сімейне рабство; вивезення для продажу або продаж людини за кордоном чи у своїй країні для використання в проституції або порнобізнесі; продаж дитини для незаконного усиновлення; використання ембріона чи плода людини з корисливою метою (фактично продаж ембріону чи плоду); продаж людини з метою незаконного вилучення її органів.

Проблеми торгівлі людьми досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці: стандарти соціальних послуг у сфері протидії торгівлі людьми – В.Ю. Кизим, О.А. Козачук; соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей – К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук, О.А. Удалова; запобігання торгівлі людьми в системі професійно-технічної освіти – І.Д. Зверева, Р.М. Зеленський, Н.С. Калашник; соціальну профілактику торгівлі людьми – К.Б. Левченко, І.М. Трубавіна, В.І. Пантелєєв вивчає проблему боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми.

З огляду на вищевикладене, мета статті полягає в аналізі публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців щодо історико-правових засад торгівлі людьми в Україні та світі.

Після скасування рабства і прийняття міжнародно-правових актів у згаданій сфері, змінювалася експлуатація людей і види торгівлі. У чистому вигляді торгівля рабами, як повністю безправними особистостями, політично і юридично була подолана. Але у зв'язку з тим, що в окремих регіонах (у Північній Америці, в Європі та ін.), які активно розвиваються були необхідні людські ресурси, торгівля людьми в світі або рабство, тривала.

У 1885 році в Берліні відбулася міжнародна конференція, учасниця якої (16 держав) підписали Генеральний акт про Конго. У цьому міжнародно-правовому акті ще раз було підтверджено заборону торгівлі людьми, а також були передбачені покарання за використання населення регіону річки Конго для продажу їх у рабство. Були заборонені також шляхи транзиту торгівлі людьми (морські шляхи, кораблі, використання портів – для перевезення рабів) [2, с.15].

У Брюсселі в 1890 році була обговорена комплексна програма боротьби з рабством і запобігання її негативних наслідків. Учасники наради підписали Генеральний акт про заходи з викорінення рабства. Держави зобов'язалися прийняти поправки в національному кримінальному законодавстві, які передбачали б відповідальність за торгівлю рабами (людьми), а також створити мережу спеціальних установ, що борються з торгівлею людьми, забезпечуючи нагляд за портами.

У XX столітті, на початку двадцятих років цього століття, була вироблена «Конвенція про рабство». У 1926 році вона була підписана. У цій конвенції було вперше сформульовано поняття рабства, що включило в себе «становище людини, який має спільні чи окремі атрибути керованого майна» (стаття 1. П.1). У статті 1, пункті 2 визнано, що торгівля колишніми в неволі людьми включає в себе будь-який вид придбання, вид захоплення людей з метою продати їх у рабство, або обміняти на колишнього в неволі людини, а також акт переказу або торгівлі будь-якої людини [1, с.10].

Держави, що підписали конвенції, зобов'язалися, по можливості в найкоротший термін скасувати рабство в будь-яких його формах, а також запобігти і припинити торгівлю людьми, прийняти законодавчі акти, визначити

суворі заходи покарання за виконання згаданих заборонених дій, а також сприяти боротьбі зі знищення рабства.

Конвенція вперше звернула особливу увагу на примусову роботу, яка може сформувати стан, аналогічний рабству. Держави зобов'язалися таку роботу використовувати тільки для громадських цілей (для ліквідації наслідків всіляких стихійних лих, у випадках аварій, катастроф). Примусова робота може бути застосована на каторзі або на виправних роботах, як кримінальне покарання, за вироком суду або на військовій службі.

Можна визнати, що Конвенція 1926 р. обмежуючи рабство, все ж окремі форми його (такі, як примусово-виправну, каторжну, на військовій службі та ін.) допускала. Конвенція в цілому була спрямована на знищення торгівлі людьми і рабства. У той же час відносно примусових та виправних робіт, у конвенції не були надані їх перелік та опис.

Після Другої світової війни, в 1948 році була прийнята «Загальна декларація прав людини» [2, с.32].

У 1956 році в Женеві були прийняті доповнення до Конвенції 1926 року на боротьбу з рабством. Ці доповнення підписали 43 повноважних представників держав. У доповненнях були включені норми про звичаї та інститутах торгівлі людьми, які схожі на рабство. Додатки до Конвенції, були покликані цілеспрямовано, впровадити в національні законодавства норми, що передбачають відповідальність за втягнення людей у рабство чи до відповідних дій, такі як перевезення, калічення, підбір рабів та інші дії, які зміцнюють рабство. Крім того, потрібно був би передбачити відповідальність за втягнення або вплив на продаж у рабство. Проте в доповненнях до Конвенції знову немає міжнародного визначення, що торгівля людьми неприпустима.

Додатки до Конвенції 1926 р. стверджували, що рабство в класичному і загальноприйнятому значенні трансформувалося. Істотно модифікувалися звичні інститути та форми рабства. Замість них утворюються нові види утримання людей в рабстві [2, с.10].

Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами 1949 р. забороняла проституцію, сексуальну експлуатацію та використання жінок у проституції та сексуальній індустрії. Але й вона мала ряд істотних дефектів, які створили нездоланну перешкоду на шляху її повсюдного поширення, оскільки в ній боротьба з торгівлею людьми підмінялася стратегією викоринення проституції.

У рекомендації комітету Міністрів Європейської Ради враховані юридичні акти, в яких містяться права людини і питання, пов'язані з торгівлею людьми, які регулюють, і накладають покарання. Це: Європейські права людини і Конвенція (1950) основних свобод і її протоколи, Європейська Соціальна хартія (10/18/1961), Перероблена Європейська Соціальна хартія (1996) і додатковий протокол Соціальної хартії, який передбачає систему колективних скарг, а також наступні рекомендації комітету Міністрів державам-учасницям Європейської Ради: Рекомендація R (91) 11 «Про сексуальне використання дітей та юнаків, порнографії, проституції та торгівлі», Рекомендація R (96) 8 «Про політику боротьби зі злочинністю в Європі в перехідний період» та Рекомендація R (97) 13 «Відносно залякування свідків та захисту прав», такі документи Парламентської асамблеї Європейської Ради: Рекомендація 1065 (1987) «Про нелегальну торгівлю дітьми та іншим формам експлуатації дітей», Рекомендація 1211 (1993) «Про торговців і роботодавців нелегальних мігрантів», Резолюція 1099 (1996) «Про сексуальне використання дітей» та Рекомендація 1325 (1997) «Про торгівлю жінками і примусову проституцію в країнах-учасницях Європейської Ради» [6, с.67].

У відповідності з рекомендацією Комітету Міністрів Європейської Ради R (2000) 11, європейським державам потрібно було б запровадити і зміцнити законодавство про торгівлю людьми, з метою сексуального використання.

При необхідності, передбачити відповідний склад злочину, а також ввести або збільшити каральні санкції, які пропорційні ступеня тяжкості вчиненого злочину, вклю-

чаючи тюремне ув'язнення, яке надавало б превентивний вплив, і дозволив би ефективне юридичне співробітництво та видачу обвинуваченого або засудженої особи, для виконання всіх необхідних заходів. Все це необхідно щоб, не порушуючи права третіх осіб, вилучати і конфіскувати кошти торгівлі людьми і отримані від даної торгівлі доходи, а також сприяти установам поліції в розслідуванні та моніторингу, в яких використані жертви торгівлі людьми [5, с.74].

Якщо також необхідно, організувати їх затримання і видачу, доцільно виробити законодавчі акти, які зумовлять відповідальність і специфічні покарання для юридичних осіб, можливо, і держав, забезпечити видачу торговців у відповідності з діючими міжнародними стандартами, в яких необхідно було б фіксувати докази злочинного діяння, прийняти законодавчі акти, які зумовлять екстериторіальну юрисдикцію, яка дозволила б і сприяти переслідуванню цих осіб та осуду, що виконували злочинні дії, пов'язані з торгівлею людьми з метою їх сексуального використання, незалежно від держави, в якому скоєно злочини, включаючи випадки, коли дії відбувалися в декількох державах.

У відповідних законодавствах країн-учасниць є значні відмінності. Деякі держави кваліфікують торгівлю людьми з метою сексуального використання як злочинне діяння з прямим умислом, інші – торгівлю людьми взагалі. Разом з тим у законодавстві інших держав немає специфічних умов, що вказують на використання жертв в сексуальних цілях.

24 березня 1998 р. Кримінальний кодекс України було доповнено статтею «Торгівля людьми» (ст. 1241), безпосередньо спрямовану на запобігання торгівлі людьми. Вона визначає цю дію як «відкрите чи таємне заволодіння людиною, пов'язане з законним чи незаконним переміщенням за згодою, або без згоди цієї особи через державний кордон України, або без такого, для подальшого продажу, або іншої оплатної передачі з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність або боргову кабалу, усиновлення в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації праці» [4, с.14].

24 вересня 1999 р. Кабінетом міністрів України була затверджена Програма з попередження незаконних перевезень та торгівлі жінками та дітьми. Програма фінансується з державного бюджету, а контроль за її виконанням покладено на Державний Комітет з питань сім'ї та молоді. Програма включає:

- приведення українського законодавства у сфері прав жінок у відповідність до стандартів міжнародного права;
- ознайомлення з міжнародним досвідом по боротьбі з торгівлею жінками;
- створення бази даних про відповідних осіб і організацій, залучених в торгівлю та розповсюдження проституції;
- посилення контролю за діяльністю організацій, яким видано ліцензії на посередницьку діяльність з влаштування українських жінок на роботу за кордоном;
- створення реабілітаційно-кризових центрів і притулків для жертв насильства і торгівлі людьми;
- створення консультаційних пунктів з соціально-правових питань при відділах соціального забезпечення;
- створення «гарячих ліній» і «телефонів довіри» для жертв насильства і торгівлі людьми;
- проведення тренінгів (у формі семінарів та надання інформації в ЗМІ) [3, с.44].

У рамках правоохоронної системи України було створено спеціальні відділи регіональних управлінь МВС, куди потерпілі можуть подавати свої скарги. Програма рекомендує активно співпрацювати з МВС, правоохоронними органами та Інтерполом, дипломатичними та правоохоронними агентствами іноземних держав.

Консульські відділи посольств України мають надати всіляку підтримку в наданні допомоги потерпілим у поверненні додому, включаючи оплату вартості проїзду для потерпілих, які не мають грошей, і швидкої видачі документів тим, у кого відсутні документи.

Таким чином, історичними та правовими засадами протидії торгівлі людьми в Україні й світі є міжнародні та вітчизняні документи, що становлять основу попередження незаконної торгівлі людьми, розкривають систему протидії торгівлі людьми, формують громадську думку щодо торгівлі людьми, організують діяльність з попередження торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Гусак Н. Система протидії торгівлі людьми: світовий досвід та українські реалії / Н.Гусак // Соціальна політика, соціальна робота й охорона здоров'я: як Україні досягти європейського рівня якості послуг?: збірка тез конференції / за заг. ред. Т.Семігіної. – К., 2007. – С.202–207.
2. Головкін Б. Громадська думка щодо торгівлі людьми: кримінологічний погляд на проблему / Б.Головкін, В.Батиргорєєва // Право України. – 2003. – №7. – С.34–38.
3. Как организовать деятельность по предотвращению торговли женщинами: практ. пособ. для тренингов / под ред. Е.Б. Левченко. – К.: Украинский ин-т социальных исследований, 2001. – 238 с.
4. Левченко К.Б. Торговля людьми: міф чи реальність? / К.Б. Левченко, Л.Г. Ковальчук // Безпека життєдіяльності. – 2007. – №9. – С6–7.
5. Пантелеев В.І. Борьба зі злочинами, пов'язаними з торговлею людьми / В.І. Пантелеев // Безпека життєдіяльності жінок і чоловіків: гендерний аспект // матеріали обл. наук.–практ. конференції, 12 квітня 2007 р. м. Чернігів / редкол.: І.В. Дорожкіна та ін. – Чернігів: ЧДПУ, 2007. – С.131–136.
6. Социальная работа по предупреждению торговли людьми и оказанию помощи потерпевшим / Е.Б. Левченко, И.Н. Трубавина, Т.О. Дорошок и др. – К.: Укр. инст. соц. иссл., 2001. – 198 с.

* * *

УДК 355.426

Вовк С.О., канд. історичних наук, докторант кафедри політології та правознавства, Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка, Україна, м. Луганськ

Джерела та причини громадянських війн

Особливий слід в історії будь-якої держави залишає громадянська війна. Актуальність дослідження джерел та причин внутрішніх війн обумовлено низкою обставин: по–перше, зростає кількість і масштаб війн; по–друге, серйозну загрозу становить загострення в окремих регіонах світу націоналізму, релігійного фанатизму та тероризму, які стають основою для багатьох сучасних громадянських війн. Причина останніх може бути представлена у вигляді комплексу факторів: умов, джерел і власне причин (загальних, особливих та специфічних). Виникнення кожної конкретної громадянської війни визначається дією цих трьох факторів, що закладені в економічних і політичних суперечностей, властивих даному суспільству, та витікають з сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників в певних умовах.

Ключові слова: громадянська війна, джерело громадянської війни, умови громадянської війни, загальні, особливі та специфічні причини громадянської війни.

Вовк С.А., канд. исторических наук, докторант кафедры политологии и правоведения, Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко, Украина, г. Луганск

Источники и причины гражданских войн

В истории любого государства гражданская война оставляет особый след. Актуальность исследования источников и причин внутренних войн обусловлено рядом обстоятельств: во–первых, выросли количество та масштаб войн; серьезную опасность представляет рост в отдельных регионах мира национализма, религиозного фанатизма та терроризма, которые стают основой для многих современных гражданских войн. Причины последних представлены в виде комплекса взаимодействующих факторов: условий, источников и собственно причин (общих, особенных и специфических). Возникновение конкретной гражданской войны определяется действием этих трех факторов, которые заложены в экономических и политических противоречиях, характерных данному обществу, и вытекают из совокупности объективных и субъективных обстоятельств в определенных условиях.

Ключевые слова: гражданская война, источник гражданской войны, условия гражданской войны, причины гражданской войны (общие, особенные, специфические).

Vovk S.O., candidate historical sciences, Ph.D. Department of Political Science and Law, Lugansk National University named after Taras Shevchenko, Ukraine, Luhansk

Sources and causes of civil wars

Today the urgency of research of sources and the causes of civil wars especially increases. It is connected with that the quantity and scale of internal wars, first, has increased, secondly, serious threat represents aggravations in separate regions of the world of nationalism, religionism and terrorism which become a cause for civil wars. The reasons of civil wars should be divided into three rather independent factors: conditions, sources, and actually reasons. Thus, the birth of each concrete war is defined by action of three factors, conditions, sources and the causes of the main types – the general, put in economic and political relations of antagonistic formations, the special, concluded in economic and political contradictions inherent in this society, and the reasons specific, following of concrete set of objective and subjective factors in certain conditions.

Keywords: civil war, source of civil war, condition of civil war, reason of civil war (general, special, specific).

Подоланню часу та простору сприяють діалоги минулого та сьогодення, яке знаходить прояв в оцінці та перегляді тих чи інших подій, що формують історичну пам'ять. Домінантне місце в суспільній свідомості займають війни, в основі яких лежать великі втрати: жертви, розруха, убогість. Особливий слід в історії будь-якої держави залишає громадянська війна. Остання оголює людські почуття, виставляє напоказ внутрішній світ людини, змінює всю систему цінностей. Випробування громадянською війною не проходить безслідно, ця печатка визначає подальший життєвий шлях представників обох протиборчих сторін.

Сьогодні актуальність дослідження джерел та причин громадянських війн особливо зростає. Це пов'язано з цілою низкою обставин. Назвемо тільки найважливіші з них. По–перше, зростає кількість і масштаб внутрішніх війн, і таким чином, відбувається розростання воєнної загрози, що може призвести при певних умовах до нової світової пожежі. По–друге, серйозну загрозу становить загострення в окремих регіонах світу націоналізму, релігійного фанатизму та тероризму, які стають підґрунтям для виникнення громадянських війн.

З огляду на вище сказане, за думкою автора, існує потреба у вивченні феномена громадянської війни, особливо джерел та причин її виникнення як відносно самостійного явища, що має складну внутрішню структуру і чинить суперечливий вплив на всю систему суспільних відносин у державі.

Аналіз війни, в тому числі і громадянської, її джерел та причин завжди цікавив дослідників. Перший напрямок досліджень характеризується класовим підходом до визначення сутності війни та її причин. Громадянські війни як результат класової боротьби розглядали Ф.Енгельс, К.Маркс і В.Ленін [7]. Філософсько–соціологічний аналіз, який провів С.Тюшкевич, вказує на те, що політика має пряме відношення до причин війни, вона виражається у завоюванні, утриманні та використанні державної влади [11,с.141]. Г.Ососков аналізує сутність причин війн та наводить різноманітні класифікації останніх, але не зупиняється на причинах громадянських війн, наголошуючи в своєму дослідженні, що внутрішні війни мають свою специфіку, особливі причини та джерела [8]. Радянські дослідники М.Хмара [13] та Г.Демін [3], розглядаючи з позицій класового підходу причини громадянських війн, наголошували на тому, що внутрішня війна є найгострішою формою політичної боротьби.

Другий напрямок досліджень проблеми причин внутрішньої війни характеризується різноманітністю підходів. Так, П.Сорокін вважав, що «громадянські війни виникали від швидких та корінних змін вищих цінностей в одній частині суспільства, тоді як інша або не приймала змін, або рухалась в протилежному напрямку. Фактично всі громадянські війни в минулому від різкої невідповідності вищих цінностей у революціонерів та контрреволюціонерів» [10,с.140].

У деяких дослідженнях питання про причини війни зводиться до проблеми співвідношення особистого та колективного. Наприклад, С.Федосєєв доводить, що причиною громадянських війн може виступати ірраціональна діяль-

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Грищенко С.В. Історико-правові засади протидії торгівлі людьми.....	4
Вовк С.О. Джерела та причини громадянських війн	6
Прима В.В. Традиції гостинності в структурі національного характеру і побуту українців	9
Перга Ю.М. Щодо питання про історичну приналежність та етнічну складову Холмщини і Підляшшя у ІХ–ХХ ст.: загальна характеристика процесу	12
Баляс І. Громадянська позиція православного духовенства Волині в 30–ті роки ХІХ ст.	15
Ковальська К.В. Дослідження посухостійкості рослин вченими агрономічного факультету Київського політехнічного інституту Імператора Олександра ІІ (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)	17
Коваль Л.М. Перемишльська філія Товариства українських наукових викладів ім. П.Могили в громадсько-політичному житті Галичини (1909–1939 рр.)	19
Куницький М. Українське суспільство як об'єкт податкової політики окупаційної адміністрації Райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.)	22
Василенко Д. Законодавче забезпечення української системи шкільної народної освіти під час повоєнної відбудови другої половини 40–х років ХХ ст.	26
Ільїн В.Г. Стационарне медичне обслуговування населення Харкова у 1950–х – на початку 1960–х років	29
Нестайко М. Культурно–освітня діяльність художніх музеїв Львова в контексті радянського ідеологічного виховання (1965–1985 рр.)	33
Гарагонич В. Формування молодіжних зв'язків в умовах становлення незалежної України і демократичних перетворень у країнах Східної Європи	36
Шевченко О.М. Особливості інноваційного розвитку промисловості України у період 1991–2004 рр.	40
Маковей Є.О. Слов'янський світ у поглядах Пантелеймона Куліша: аналіз ідентичностей (мова, культура, історія)	43
Іценко О.Г. Богословсько–філософський аналіз міжконфесійних відносин у творчій спадщині митрополита Алексія (О.Я. Громадського)	46
Верховцева І.Г. Деспотизм поміщика замінений деспотизмом общини: П.О. Валуєв про селянське самоврядування першого десятиріччя функціонування	48
Усатенко І.А. Антисистемні рухи у ХІХ ст. та перша світова революція у відображенні І.Валлерстайна	50
Олійник А.В. Період навчання О.К. Філіповського в Харківському середньому землеробському училищі (1895–1901 рр.)	54
Грищенко Т.Р. Академік В.Вернадський (1863–1945) – перший голова сільськогосподарського вченого комітету України	57
Білий Д.Д. Козацький повстанський рух на Кубані в 1918–1925 рр.	59
Мітряєва С. Система підтримки закордонних співвітчизників в країнах Карпатського Євросереєнну: приклад Угорщини	63
Шегда О. Участь Швеції в регіональному співробітництві скандинавських країн в 1990–2000–х роках	67
Діденко В. Антропологічний неоеволюціонізм в США другої половини ХХ ст. Нова хвиля еволюційного відродження	70
Золотарьова Я. Політика «захисту прав людини» США: принципи формування, періодизація, ідейно–політичне втілення (кінець 60–х – 70–ті рр. ХХ ст.)	73
Шпаковські Л. Релігійний чинник у міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ ст. (На прикладі країн Балканського півострова)	76
Масімов А. Роль нафтопроводу Баку–Тбілісі–Джейхан в розвитку Азербайджансько–Казахстанських економічних зв'язків	80
Легун Ю.В. Шлюбозрозумні та епітимійні справи як джерело з історії повсякденного життя подолян ХVІІІ–ХІХ ст.	83
Корновенко С.В., Тараненко О.М. Неп на сторінках «Українського селянина»	85
Свинаренко Н.О. Храми Чернігівщини до монгольської епохи: проблеми сучасної вітчизняної історіографії	88
Шишела С.І. Виселення поляків з території СРСР у польській історіографії	90
Мірзасєва Т.С. Проблеми та перспективи бібліографознавства Азербайджану (на основі документів в нафтовій області)	93
Алієв Т. Вивчення археології Азербайджану кам'яного і енеолітичного періоду (1940–60–х років)	95

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Мегрелішвілі М.О. Індивідуальна деструктивність та соціальна деструкція	98
Берегова Г.Д. Духовно–енергетична сутність слова	101
Джура О.Д. Вплив соціальних комунікацій на розвиток інформаційного суспільства в Україні	105
Бушман І.О. Соціальна мобільність та етнополітичне середовище як фактори соціального існування особистості	107
Васильєва О.С. Становлення духовності сучасної молоді в умовах інформаційного суспільства	109
Ємельяненко Є.О. Хто живе на краю? (або маргінал ХХІ століття)	112
Ібрагімов М.М. Екзистенціалі совісті та метафізика нахабства у фізкультурно–спортивній експлікації	115
Лавриненко В.Г. До питання «європеїзації» системи саморегуляції України	118
Поліщук О.С. Феномен колективної дії у політичній трансформації суспільства	120
Григораш С.М. Аналіз сучасних інформаційних центрів державної форми власності м. Івано–Франківська	122
Іщук Н.М. Диверсифікація мережевих ЗМІ в умовах інформаційного суспільства	125
Котерлін І.Б. Зловживання свободою і гарантованого законодавством права на інформацію засобами масової інформації	128
П'ятничко Б.П. Статус документної лінгвістики в системі соціальних комунікацій	131
Попова В.В. Програмне наповнення українських телеканалів в контексті представлення іміджу професій	133